

УДК 378.14/81.243

Шерстюк Л.В., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили

Шерстюк Людмила Валеріївна – старший викладач кафедри англійської мови Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили. Коло наукових інтересів: диференціація навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ

У статті йдеться про технологію диференційованого навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей. Автор розкриває сутність, принципи та основні складові диференціації навчання як педагогічної технології.

The article is devoted to the techniques of differentiated foreign language teaching to non-philological students. The author clears out the essence, principles and main components of differentiated teaching as a pedagogical technique.

Динамічні соціально-економічні та політичні перетворення, які відбуваються в українському суспільстві, інтеграція України у світове това-риство, обмін досвідом, значні досягнення в різних сферах життя сприяють самоусвідомленню та духовному росту українців. Зміна рівня і якості життя, орієнтація на світові стандарти ставить перед державою вимоги забезпечити широкі можливості для розвитку особистості, розкриття її інтелектуального та творчого потенціалу, задоволення освітніх та професійних потреб. Відповідно до цих вимог відбувається реформування та технологізація системи освіти, її галузей та окремих дисциплін.

Метою даної статті є аналіз існуючих педагогічних технологій та описання технології диференційованого навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей.

Завданнями статті передбачено:

- розкрити сутність поняття педагогічна технологія;
- проаналізувати існуючі підходи та технології навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей;
- дати визначення та описати технологію диференційованого навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі.

Поява терміна “педагогічна технологія” – це об’єктивна необхідність, зумовлена глобальними змінами в освіті, що знайшли відображення у

відмові від традиційного навчання, яке передбачало підготовку людини до вступу в самостійне життя на основі передачі досвіду старшого покоління молодшому. Натомість з’явилися педагогічні технології – системні методи створення, застосування і визначення процесу викладення і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів у їх взаємодії.

Грунтовний аналіз літературних джерел дозволив нарахувати деяким авторам понад 300 визначень “педагогічна технологія”. Близьким до нашого розуміння цього терміна є таке визначення:

Педагогічна технологія – це створена адекватно до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтована навчально-виховна система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога [1].

Будь-яка сучасна педагогічна технологія являє собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних та інноваційних елементів і задовольняє основним

методологічним вимогам, критеріям технологічності:

- концептуальність (має в основі концепцію з психологічним, дидактичним, філософським та соціально-педагогічним обґрунтуванням освітніх цілей);
- системність (педагогічна технологія повинна мати всі ознаки системи);
- логічність процесу, взаємозв'язок усіх його частин та цілісність;
- керованість (можливість цілепланування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами і методами з метою корекції результатів);
- ефективність (оптимальність витрат, гарантованість досягнення запланованого результату – певного стандарту навчання);
- відтворюваність (можливість застосування в інших однотипних умовах, іншими суб'єктами);
- єдність змістової та процесуальної частини, їх взаємообумовленість [2].

Поняття “технологія навчання іноземних мов” з'явилося у вітчизняній методиці в 70-х роках минулого століття як альтернатива поняттям “метод” та “підхід”. У зарубіжній методиці від-різняють поняття “approach” (підхід) та “method” (метод, спосіб), але надають їм зовсім іншого значення [3]. “Підхід” же в розумінні вітчизняних методистів передбачає не тільки те, як учити (метод), а й для чого вчити (мету) та чому вчити (зміст). Технологія визначається Г.В. Роговою як “система всіх практичних прийомів, які використовуються в аудиторії, та практичних методичних положень, що покладені в їх основу” [4]. О.Б. Тарнопольський та С.П. Кожушко розуміють “технологію” як практику навчання, тобто практичні способи і прийоми досягнення мети й завдань навчання, розглядаючи “метод” як комплекс теоретичних положень або принципів, на основі яких може будуватись навчальний процес: це теоретична база того, “як учити” [5, с. 65]. В.А. Козаков основними ознаками технології навчання вважає “системне сполучення активної самостійної роботи студентів (індивідуальна діяльність учіння) і активних методів-способів (кооперативно-групова діяльність учіння), що має працювати систематично протягом усього часу засвоєння навчального предмету, який являє собою частку суспільного досвіду (людської культури)” [6, с. 57].

Розробка будь-якої технології відбувається в рамках певного підходу до навчання, спираючись на основні положення та враховуючи принципи обраного підходу. Обсяг статті не дає змоги охарактеризувати всі існуючі зараз підходи і технології навчання іноземної мови: діяльнісно-

орієнтований, комунікативний, діяльнісно-комунікативний, індивідуальний, особистісно-орієнтований, конструктивістський, індивідуально-кооперативне навчання, технологія неперервної ділової гри, технологія диференційованого навчання тощо.

Технологія диференційованого навчання є педагогічною технологією з особливою організаційною формою, де викладач поділяє студентів на типологічні групи і пристосовує навчально-виховну роботу до визначених типологічних особливостей, використовує завдання, що різняться за змістом, складністю, а також відповідні методи і прийоми. Диференційоване навчання враховує психофізіологічні особливості студентів (типологічні властивості нервової системи) у комплексі з психологічними факторами (особливості пам'яті, темпераменту, стратегій мислення) і здатне забезпечити природовідповідне формування компетенції студентів і всебічний розвиток їх індивідуальних здібностей (М.К. Кабардов, М.А. Матова, В.М. Володько, Є.А. Голубева, О. Братанич, О. Корсакова). Деякі німецькі (Д. Копф, Е. Дрефенштедт, Х. Клейн) та американські дослідники (Дж. Браун, Дж. Конант, Є. Мітчел) вкладають у поняття “диференціація” різний зміст і різні функції. Такі відмінності у визначенні диференціації пояснюються, на нашу думку, тим, що автори не уточнюють, про яку саме диференціацію вони говорять: внутрішню і зовнішню. Про необхідність розмежування внутрішньої і зовнішньої диференціації говорять багато вчених (М. Бутузов, В. Монахов, В. Орлов, В. Фірсов та інші).

При цьому під внутрішньою диференціацією розуміється різне навчання студентів, яке передбачає варіативність темпу вивчення матеріалу, диференціацію навчальних матеріалів, визначення характеру і ступеня допомоги з боку викладача. При цьому можливо поділити студентів на групи за інтересами, рівнем розвитку, розумових здібностей, навченості та науковості. Внутрішня диференціація визначається такими моментами:

1. Здійснення диференційованого підходу передбачає вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів і виділення на цій основі типологічних груп.

2. Сприятливі умови для навчання і розвитку студентів з різним рівнем навчальних можливостей створюються за допомогою таких організаційно-управлінських заходів:

- визначення часу здійснення диференційованого підходу;
- послідовність застосування (на всіх чи окремих етапах навчання); добір дидактичного матеріалу: якісний, що визначається характером завдань,

кількісний, що визначається додатковим матеріалом як для сильних, так і для слабких студентів;

- характер навчання (поглиблене чи прискорене або і поглиблене, і прискорене вивчення програмного матеріалу);
- диференціація навчальних завдань, які різняться змістом, ступенем складності; темпом оволодіння програмного матеріалу; форма організації навчальної діяльності; доз та характеру допомоги, яка надається студентам під час виконання роботи;
- варіювання методів контролю, корекції та оцінювання навчальних досягнень студентів.

Поняття “зовнішня диференціація” означає таку організацію навчального процесу, за якої для врахування індивідуальних особливостей студентів останні об’єднуються в спеціальні диференційовані групи [7, с. 10].

Зовнішня диференціація може здійснюватись шляхом створення гомогенних груп на різних рівнях: на регіональному (типи вищих закладів освіти); внутрішньо-університетському (факультативи, зведені різновікові групи); у межах вільного вибору навчальних предметів на базі інваріантного ядра освіти.

Сутністю зовнішньої диференціації є спрямована спеціалізація освіти за інтересами, нахилами і здібностями студентів з метою їх макси-мального розвитку.

Проте зовнішня диференціація не виключає внутрішньої, оскільки не можливо досягти абсолютної гомогенності в групі з 15-20 студентів. Тому найдоцільнішим нам видається поняття “системно-цільова диференціація”, під яким російський дослідник Л. Дроздикова має на увазі систему навчання, що інтегрує зовнішню і внутрішню диференціацію на основі цілеспрямованого вибору цілей, змісту, форм і методів навчання, результатом якого є творча особистість, здатна до самореалізації. Сучасний український вчений-педагог П. Гусак вважає, що диференціація навчання – це розрізнення діяльності тих, хто навчається за такими мотиваційними позиціями особистості як “можу” і “хочу”. Залежно від цього диференціація поділяється на рівневу і про-фільну. Рівнева – це диференціація за здібностями та успішністю в навчанні, а профільна – за нахилами та інтересами [7, с. 37].

Аналіз різних підходів до проблеми диференціації дає змогу виділити такі її особливості:

1. Диференціація передбачає обов’язкове урахування індивідуальних особливостей студентів.
2. Індивідуалізація в умовах групових практичних занять здійснюється через диференціацію навчання.

3. Мета диференціації – створення оптимальних психолого-педагогічних умов для виявлення і розвитку нахилів і здібностей кожного студента.
4. Вона передбачає створення принципово нової педагогічної технології навчання, яка сприятиме широкому впровадженню ідей диференціації в практику роботи вищого закладу освіти.
5. Методи навчання в умовах диференційованого навчання змінюються відповідно до особливостей студентів та змісту навчання.
6. Диференціація оптимізує, мотивує та гуманізує процес навчання, дає можливості для розвитку креативності студентів, забезпечує їхню максимальну пізнавальну активність на основі самостійної роботи, постійного зворотного зв’язку, об’єктивізації контролю та оцінки знань.

Предметом нашого дослідження є процес внутрішньої диференціації навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей.

Ми зробили припущення, що, чим більше науково обгрунтованою буде система розподілу студентів на типологічні групи і чим більш продуманим і якісним буде підготовка дидактичних матеріалів, які відповідають потребам та можливостям студентів, тим більш ефективним і результативним буде процес формування іншомовної компетенції у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Основні складові технології диференційованого навчання визначаються на основі розроблених у педагогічній теорії та практиці вимог, які ставляться до педагогічної технології взагалі та до рівневої організації навчального процесу студентів зокрема. Ми виділяємо такі складові:

- визначення чіткої системи цілей навчання іноземної мови;
- встановлення вихідного стану навчальних можливостей студентів та формування типологічних груп;
- конструювання навчального циклу, створення програми впливів з урахуванням перехідних станів студентів кожної типологічної групи;
- реалізація запланованих завдань, організація навчальної діяльності студентів; одержання інформації про хід діяльності, оцінювання поточних результатів;
- уточнення цілей навчання, внесення необхідних коректив;
- підсумкове оцінювання результатів навчання;
- повторне відтворення циклу без змін або з корекцією.

При впровадженні технології диференційованого навчання у навчально-виховний процес МДГУ імені Петра Могили було вирішено спрямувати зусилля на дотримання всіх необхідних складових педагогічної технології та врахування типологічних особливостей студентів. При цьому змінюються види роботи на заняттях: перевага надається роботі в малих групах, мозковій атаці, кейс-методу, діловим іграм, парним та індивідуальним завданням. Особлива увага приділяється самостійній роботі студентів: пошуку додаткової інформації, її обробці та узагальненню, підготовці доповідей та презентацій, інтерпретації статей, художніх творів та Інтернет-повідомлень. Ми пропонуємо студентам взяти за основу аутентичні тексти, представлені газетними та журнальними статтями, уривками з науково-публіцистичних текстів та презентувати їх або вибрати ті аспекти, що є найцікавішими чи найважливішими з їхньої точки зору. Забезпечення творчої активності студентів під час виконання диференційованих завдань групового, самостійного та індивідуального характеру досягається

проведенням низки заходів, одним із яких є перспективний аналіз: з якою метою використовуються диференційовані завдання, чому вони потрібні саме на цьому етапі заняття, як продовжити роботу на наступних заняттях, яка тема є більш логічним та цікавим продовженням тощо.

До основних принципів технології диференційованого навчання іноземної мови можна віднести:

- особистісно-орієнтоване навчання іноземної мови;
- природовідповідність;
- гуманізація міжособистісних відносин викладача та студента;
- самооцінка студентами особистих можливостей та результатів навчальних досягнень.

Враховуючи задані принципи диференційованого навчання, викладач іноземної мови на занятті виконує функції джерела знань (надає інформацію та вчить її використовувати згідно рівня розуміння), порадирика (допомагає обрати додаткові джерела інформації та адаптувати їх), коректора (надає повний спектр

ЛІТЕРАТУРА

1. Сисоєва С. Освітні технології: методологічний аспект // Професійна освіта: педагогіка і технологія. – Київ; Ченстохова, 2000. – С. 351.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. – К: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 152.
3. Richards J.S., Rogers T.S. Approaches and methods in language teaching: A description and analysis. – Cambridge: Cambridge University Press, 1986. – 171 p.
4. Рогова Г.В. Технология обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. – 1976. – № 2. – С. 74-80.
5. Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П. Методика обучения английскому языку для делового общения. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.
6. Козаков В.А., Дзвінчук Д.І. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах: Монографія. – К.: ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2003. – 140 с.
7. Гусак П.М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх вчителів початкових класів: Автореф. дис. ... доктора пед. наук за спеціальністю 13.00.01. – Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Київ, 1999. – 37 с.
8. Корсакова О. Про технологію диференційованого навчання // Рідні джерела. – 2001. – № 3. – С. 41-43.
9. Осмоловская И.М. Как организовать дифференцированное обучение. – М.: Сентябрь, 2002. – 159 с.
10. Равич-Щербо И.В. Предисловие // Клаус Г. Введение в дифференциальную психологию учения / Пер. с нем. Е.Ю. Патяевой. – М., 1992.
11. Harding A.Y., Sayer S. The Objectives of Training University Teachers // University's Quarterly / Higher Education Society. – 1995. – Vol 29. – No. 3.